

snost od “bešavnog marša od Prvog svjetskog rata do nacionalizma do fašizma do Drugog svjetskog rata do genocida” (“seamless march from World War I to nationalism to fascism to World War II to genocide”) (str. 233). Umjesto glatkog prelaska iz monarhije u nacionalnu državu prije i nakon Prvog svjetskog rata, na mikronivou se dokazuje da je imperijalna struktura i dalje postojala mentalno i fizički, što je, tvrdim, prvi značaj ove knjige. S druge strane, iz perspektive “bešavnog marša,” prosto *re-prezentacija*

nacionalizma može se čitati u bezbroj italijanskih trobojnih zastava, koje se vihore u gradu Rijeci nakon rata. Umjesto toga, promatrajući aktivnosti građana kako su nabavljali zastavu u poslijeratnoj recesiji i nestašicu zaliha, zastava se pojavljuje kao *prezentacija* interakcije životnih aktivnosti građana. Drugi značaj ove knjige je u tome što predstavlja metodologiju za crtanje režimskih promjena s varijabilnošću i kontinuitetom, stavljajući interakciju aktivnosti i funkcija kao predmet, a ne kao fiksni subjekt.

Mitsutoshi Inaba

**Mari-Žanin Čalić, *Jugoistočna Evropa: globalna historija*.
Sarajevo: Udruženje za modernu historiju, 2020, 619.**

Prošlost Jugoistočne Evrope je enormno bogata značajnim događajima i ličnostima da je teško sastaviti jedno djelo, koje bi sadržavalo kompletnu historiju ovoga prostora od perioda Aleksandra Makedonskog pa sve do početka trećeg milenijuma. Zbog te vremenske obimnosti i same tematike, ova knjiga ima 619 stranica, ali malo više od 100 stranica je posvećeno spisku literature i ilustracija, indeksu, rječniku i hronologiji.

Ova knjiga može se svrstati u veće knjige, ne samo zbog njenog obima nego i teme koju obrađuje. Istina, ovo djelo je primarno sintetskog karaktera u kojem autorica određene teme, događaje, procese i ličnosti najčešće izlaže hronološkom metodom, s povremenim hronološkim prekoračenjem vremenskog okvira pojedinih poglavlja prilikom opisivanja i objašnjavanja događaja i procesa.

Autorica knjige je Mari-Žanin Čalić, profesorica historije Istočne i Jugoistočne Evrope na Ludwig Maximilian Univerzitetu u Minhenu. Do sada je napisala pet knjiga, a ubjedljivo najpopularnija njena knjiga je *Südosteuropa. Weltgeschichte einer Region*, koja je prevedena na tri jezika. Ovaj prikaz se bavi bosanskim prijevodom koji nosi naslov *Jugoistočna Evropa: globalna historija*.

Knjiga je podijeljena na pet dijelova. Prvi dio obrađuje najširi vremenski period od 4. stoljeća prije nove ere do 15. stoljeća nove ere, odnosno 1800 godina i nosi naziv *Svjeta života i civilizacije prije 1500. godine*. S obzirom da je ovo poglavlje manje od ostalih poglavlja, te na 50-ak stranica pokriva historiju od Aleksandra Makedonskog do dolaska Osmanskog Carstva na Balkan, ono neminovno sadrži pojedine propuste. Kako je ova knjiga sintetskog karaktera i skoro isključivo se bazira na sekundarnoj literaturi, koja je uistinu obimna, ipak je u pojedinim slučajevima zastarjela i u određenoj mjeri prevaziđena. Posebno se ovo odnosi na srednjovjekovnu historiju.

Drugi dio knjige nosi naziv *Globalne imperije i globalne privrede od 1450. do 1800. godine*. Kroz prvo po-

glavlje *Uspón i prevlast Osmanskog carstva* dominira makroprikaz historije svijeta kao jedne vrste "arhaične globalizacije", pri čemu se autorica posebno fokusira na mjesto Osmanskog Carstva u svijetu, njegov dolazak na prostore Jugoistočne Evrope i razvoj u svjetsku silu. Osim opisivanja različitih dugotrajnih procesa, koji su se dešavali u periodu dolaska Osmanskog Carstva i učvršćivanja njegove moći na Balkanu, autorica piše i o svakodnevnom životu u Istanbulu, ali i o znamenitim ličnostima kao što je Mehmed-paša Sokolović. Ovakav način distribucije teme, gdje autorica na početku piše o velikim promjenama i političkoj historiji, da bi pri kraju poglavlja više pažnje pridavala prikazu ekonomije, svakodnevnog života, života pojedinca, i slično, je karakteristično i za ostatak knjige. U drugom poglavlju ovog dijela knjige *Izazovi 'starog poretka' (Ancien Régime)*, Čalić predstavlja historiju Jugoistočne Evrope, odnosno historiju Osmanskog Carstva u 18. i 19. stoljeću i njegovo slabljenje. Interesantan je naziv ovog poglavlja, jer *Ancien Régime* je naziv za politički sistem u Francuskoj, koji je bio svrgnut Francuskom revolucijom. Razlog ovome možemo pronaći u tome što autorica u ovome poglavlju razmatra kako su Francu-

ska i Američka revolucija uticale na Osmansko Carstvo. Također, autorica obrađuje i uticaj na Jugoistočnu Evropu koji je ostavio pokret prosvjetiteljstva, koji je, po njenom mišljenju, došao sa zakašnjenjem na ove prostore i koji je, zajedno sa ideologijama na kojima su počivale Francuska i Američka revolucija, uticao na dalji razvitak ove regije, te doveo do povećanog nezadovoljstva domaćeg stanovništva prema Osmanskom Carstvu.

U svome trećem dijelu sinteze *Stoljeće globalnih revolucija od 1776. do 1878. godine*, Čalić detaljnije i opširnije opisuje tadašnje svjetske pokrete i stavlja u globalni kontekst različite lokalne pokrete. Tako autorica identifikuje tri faze ovih pokreta. Prva faza, koja je po njenom mišljenju trajala od 1770. do 1830. godine, je predstavljena u prvom poglavlju pod naslovom *Raspad 'starog poretka' od 1770. do 1830. godine*. U njemu istražuje početak nacionalizma i njegov začetak koji pronalazi u prosvjetiteljstvu. Ovaj nacionalizam ona naziva "nacionalizam učenjaka", jer su upravo najučevniji ljudi i pojedinci tog vremena predvodili tu ideju. Također, u ovome poglavlju predstavlja najvažnije političke i vjerske nosioce nacionalizma, početke izučavanja nacionalne histo-

rije na ovim prostorima, ali i standardizaciju jezika i uspostavljanje narodne tradicije. U drugom poglavlju, *Na putu ka nacionalnoj državi, od 1830. do 1878. godine*, a koje predstavlja nastavak prethodnih izlaganja, autorica obrazlaže načine na koje su zapadne sile krenule u rješavanje *Istočnog pitanja*, odnosno sudbine Osmanskog Carstva u Jugoistočnoj Evropi, a kasnije i u cjelosti, čime pokriva period od 1830. do 1878. godine, kada su nastajale nacionalne države u Jugoistočnoj Evropi. Prvenstveno se autorica bavi romantizmom i transformacijom "nacionalizma učenjaka" u nacionalne pokrete. Također, jedna od dominantnih tema u prva tri dijela knjige, koja doseže svoj vrhunac u ovome poglavlju, je postepeni rast nejednakosti Jugoistočne Evrope i ostatka kontinenta, te će ovaj narativ dominirati i u ostatku knjige.

Četvrti dio, s kojim autorica ujedno završava priču o uspostavljanju nacionalizma, nosi naziv *Globalne krize i svjetski ratovi od 1870. do 1945. godine*. Prvo poglavlje je *Imperializam, od 1870. do 1912/13. godine*, u kojem Čalić istražuje elemente koji su bili najzastupljeniji i najpotrebniji u tranziciji ideja nacionalnih pokreta iz gornjih slojeva u pokrete

koje su podržavale i mase. Također, bavi se procesom finaliziranja Istočnog pitanja i odlaska Osman-skog Carstva iz Jugoistočne Evrope, ali i dolaska *balkanizma*, narativa u kojem se regija Jugoistočne Evrope poistovjećuje sa primitivnim, anarhičnim i nasilnim prostorom. Naravno poglavlje *Postimperijalni novi poredak, od 1912/13. do 1945. godine* govori o periodu između Balkanskih ratova i Drugog svjetskog rata. U njemu se autorica posebno osvrće na rezultate dugogodišnjih ekonomskih i nacionalnih procesa. Najprije iznosi stepen ekonomske zaostalosti ove regije u odnosu na druge dijelove Evrope i to veže za postepeni rast nejednakosti, koji je počeo krajem 18. i početkom 19. stoljeća, a potom prezentira rezultate nacionalne konsolidacije i stvaranja "čistih" nacionalnih država, često popraćenih etničkim čišćenjem. Kroz posljednji dio knjige, *Globalizacija i fragmentacija, od 1945. do danas*, autorica istražuje period nakon Drugog svjetskog rata, pa sve do početka 2000-tih. U ovom poglavlju Čalić govori o vrhuncu nejednakosti ove regije s ostatkom Evrope i "razvijenog" svijeta. Osim toga, predstavljena je smjena

političkih sistema, odnosno dolazak i odlazak komunizma s vlasti i sukoba koji su prethodili ili bili rezultat tih promjena. Autorica završava poglavlje sa komentarima na sadašnju situaciju u Jugoistočnoj Evropi i kakva bi njena budućnost mogla da bude.

Sve u svemu, ova knjiga je vrijedan dodatak historiografiji i daje potrebno osvježenje u istraživanju ove teme. Knjiga je pisana tako da je pristupačna široj publici, ali i stručnoj zajednici. Istina, u pojedinim segmentima ova knjiga ima nedostataka, posebno onda kada autorica pokušava da predstavi pojedine kompleksne teme ili duže historijske procese na ograničenom prostoru. Tako ima nekolicina propusta u prvom poglavlju, gdje je Čalić pokušala da predstavi antičku, srednjovjekovnu i ranu modernu historiju Jugoistočne Evrope na 60-ak stranica, odnosno tim temama je dala isti prostor kao pojedinim periodima, koji su trajali po 30-ak godina. Ipak, ove pojedine omaške ne umanjuju u većoj mjeri značaj ove knjige, što i pokazuje sama činjenica da iz godine u godinu ona dobiva nova izdanja i da se prevodi na sve više jezika.

Omer Merzić